

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАРІНА Олена Сергіївна

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

**КОНТРАСТИВНІ ТРОПИ Й ФІГУРИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ
МОДЕРНІЗМУ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

КИЇВ – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі лексикології та стилістики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор,
Белєхова Лариса Іванівна,
Херсонський державний університет,
кафедра романо-германських мов, професор

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор,
Кухаренко Валерія Андріївна,
Одеський національний університет
ім. І.І.Мечникова, кафедра лексикології
і стилістики англійської мови, професор

кандидат філологічних наук, доцент
Малиновська Ірина Віталіївна,
Київський інститут перекладачів
при НАН України, проректор з навчальної
роботи та адміністрації, завідувач кафедри
післявузівської підготовки перекладачів

Провідна установа Запорізький державний університет,
кафедра теорії та практики перекладу,
Міністерство освіти і науки України,
м. Запоріжжя

Захист відбудеться “23” грудня 2004 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету (03680, МСП, Київ-5, вул. Червоноармійська, 73).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (вул. Червоноармійська, 73).

Автореферат розісланий “22” листопада 2004 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Кагановська О.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація присвячена вивченню лінгвокогнітивних особливостей оксюморона, антитези, іронії та гротеску в американській поезії епохи модернізму. Це здійснюється шляхом виявлення змін, які відбуваються у семантико-когнітивній структурі цих стилістичних засобів у результаті еволюції парадоксального поетичного мислення від античності до сучасності.

У когнітивній лінгвістиці, спрямованій на пояснення характеру взаємодії між мовою і мисленням, проблема тропеїки набула особливої актуальності у зв'язку з новим підходом до тлумачення поетичних тропів і фігур. Так, у світлі теорії концептуальної метафори (M.Freeman, M.Johnson, G.Lakoff, M.Turner) та метонімії (Z.Kövecses), концептуальної інтеграції (G.Fauconnier, M.Turner), метафора і метонімія тлумачаться як спосіб мислення. У когнітивній поетиці на основі положень когнітивної лінгвістики розроблена теорія словесного поетичного образу (Л.І.Белехова), визначено особливості його формування, підґрунтям яких є концептуальна метафора, метонімія (див., напр., С.А.Андреєва, Л.В.Димитренко, С.О.Хахалова, Н.А.Чес), порівняння (О.Й.Філіпчик, Н.В.Ярова). Проте, словесні образи, побудовані на іронії, оксюмороні, антитезі, гротеску не знайшли системного опису в новій лінгвістичній парадигмі. Крім того, у філологічній науці простежується неоднозначна трактовка оксюморона. Він розглядається як семантична фігура (Р.Лахманн), стилістична фігура (В.Назарець), як фігура протилежності (М.П.Брандес, О.М.Мороховський), троп (І.В.Арнольд, Н.В.Павлович) і художній образ (Е.Г.Шестакова), а також підкреслюється глибинна схожість оксюморона та метафори (М.Бірделі, М.Блек). Недостатнє вивчення мовної природи іронії і гротеску взагалі та складність їхньої семантико-когнітивної структури в американських поетичних текстах зокрема обумовило вибір теми дослідження. В реферованій дисертації оксюморон, антитеза, іронія та гротеск об'єднані в одну групу контрастивних образних засобів на підставі того, що підґрунтям їхнього формування є парадоксальне поетичне мислення та спільна домінантна концептуальна схема.

Актуальність роботи зумовлена загальною спрямованістю сучасних досліджень на виявлення взаємодії між мовою і мисленням, що дозволяє з'ясувати, як парадоксальна думка об'єктивується в контрастивних образних засобах. Актуальність дослідження також визначається необхідністю систематизації поглядів на природу оксюморона, антитези, іронії та гротеску в світлі когнітивної лінгвістики та когнітивної поетики і подальшої розбудови теорії образності в аспекті визначення характеру взаємодії між видами поетичного мислення й способами його втілення у стилістичних прийомах.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано у відповідності до колективної теми "Основні категорії стилістики і лінгвістики тексту в синхронії й діяхронії та лінгво-методичні аспекти їхнього дослідження" кафедри лексикології та

стилістики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету. Проблематика дисертації вписується в коло питань, досліджуваних в межах держбюджетної наукової теми Міністерства освіти і науки України “Динаміка функціонування фонетичних, граматичних і лексичних одиниць: когнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти (германські, романські та українська мови)”, що розробляється в Київському національному лінгвістичному університеті (тема затверджена вченою радою КДЛУ, протокол № 5 від 24 січня 2000 року).

Метою дослідження є виявлення специфіки формування контрастивних тропів і фігур в американських поетичних текстах епохи модернізму шляхом аналізу взаємодії мовних і позамовних чинників.

Указана мета дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- з’ясувати фактори, що зумовлюють особливості парадоксального поетичного мислення в різні періоди розвитку світової поезії;
- виявити мовні та позамовні чинники формування контрастивних тропів і фігур в американській поезії;
- визначити домінантну концептуальну схему, яка є підґрунтям контрастивних тропів і фігур;
- окреслити концептуальне поле парадоксальності, в якому здійснюється формування контрастивних стилістичних засобів;
- розкрити лінгвокогнітивні механізми, задіяні в формуванні контрастивних тропів і фігур в американській поезії модернізму;
- встановити характер обмежень на формування досліджуваних стилістичних засобів в американських віршованих текстах модернізму.

Об’єктом дослідження є контрастивні тропи та фігури в американській поезії епохи модернізму.

Предмет вивчення становлять лінгвокогнітивні особливості оксюморона, іронії та гротеску в американських поетичних текстах.

Для пояснення особливостей створення контрастивних тропів і фігур у віршованих текстах американської поезії модернізму нами сформульована *робоча гіпотеза*, згідно з якою динаміка їх розвитку зумовлена специфікою парадоксального поетичного мислення та змінами у семантиці та синтактиці поетичних форм, що викликані основними тенденціями віршованого мовлення до дивергенції і конвергенції образів у семантичному просторі поетичних текстів американської поезії модернізму.

Матеріалом дослідження слугують тексти американської поезії модернізму (загальним обсягом 7142 сторінки), в яких зустрілося 3584 контрастивних тропів і фігур. Через те, що в роботі використано оригінальні видання, не перекладені українською мовою, приклади супроводжуються перекладом, зробленим дисертанткою.

У роботі запропонована **комплексна методика**, яка включає використання

компонентного, концептуального, кількісного та інтерпретаційно-текстового аналізу. Концептуальний аналіз, що базується на ключових положеннях когнітивної лінгвістики та когнітивної поетики, уможливив виявлення лінгвокогнітивних операцій і процедур, задіяних у формуванні контрастивних тропів і фігур. Компонентний аналіз номінативних одиниць, з яких складаються контрастивні стилістичні засоби, використовується для з'ясування складників концептуальних доменів, що піддаються операціям контрастивного мапування. Шляхом інтерпретаційно-текстового аналізу визначається смислове наповнення контрастивних образних засобів у поетичних текстах. Кількісний аналіз підтверджує типовість тих чи інших тенденцій у формуванні контрастивних тропів і фігур.

Наукова новизна роботи визначається тим, що в ній уперше здійснено аналіз виявів парадоксального поетичного мислення в різні періоди культурно-історичного розвитку людства. Вперше окреслено концептуальне поле парадоксальності в американській поезії, встановлено мовні та концептуальні обмеження, що накладаються на формування цих образних засобів мовними й позамовними чинниками, а також надано пояснення специфіки створення іронії та гротеску в американських поетичних текстах модернізму з позицій лінгвокогнітивного підходу.

Теоретичне значення дисертації полягає у подальшій розбудові теорії образності шляхом критичного аналізу досліджень з проблеми контрастивних тропів і фігур упродовж тривалого періоду її розвитку від античності до сьогодення. Певним теоретичним внеском у теорію образності є також з'ясування і пояснення концептуальних і мовних обмежень, що накладаються на формування досліджуваних стилістичних засобів, подальше тлумачення мовної природи іронії та гротеску, а також опрацювання теорії іконічності в ракурсі виявлення іконічного та символічного принципів мовного втілення парадоксального поетичного мислення в контрастивних тропіях і фігурах.

Практичне значення роботи вбачається у використанні висновків і результатів дисертації в курсі стилістики англійської мови (розділи “Поетичні тропи й фігури мовлення”, “Стилістична семасіологія”), у спецкурсах з теорії поетичного мовлення та когнітивної поетики, у написанні курсових, дипломних та магістерських робіт. Висновки щодо особливостей функціонування контрастивних тропів в американській поезії модернізму можуть бути використані в курсі з історії та теорії зарубіжної літератури (розділ “Американська поезія”).

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи було апробовано на Міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми американознавства” (Київ, 2004) і на науково-практичних конференціях КНЛУ: “Актуальні проблеми вивчення мов і культур” (Київ, 2002), “Мови і культури у сучасному світі” (Київ, 2003), “Мова, освіта, культура у контексті Болонського процесу” (Київ, 2004).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у трьох статтях, надрукованих у фахових виданнях України.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списків наукової і довідкової літератури, джерел ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг роботи разом з бібліографією й додатками становить 204 сторінки (у тому числі 2 таблиці і 21 рисунок). Список використаної літератури включає 290 позицій.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, розкрито наукову новизну, визначено теоретичне та практичне значення, а також сформульовано основні положення, які виносяться на захист.

Перший розділ містить критичний огляд наукових доробків з проблематики дослідження контрастивних тропів і фігур, опис особливостей парадоксального поетичного мислення і способів його втілення в аналізованих стилістичних засобах. На основі комплексу критеріїв запропоновано класифікацію контрастивних образних засобів в американській поезії модернізму, окреслено концептуальне поле парадоксальності.

У **другому розділі** описано методика концептуального аналізу контрастивних тропів і фігур; визначено лінгвокогнітивні особливості формування оксюморона, антитези, іронії та гротеску в американській поезії епохи модернізму, а також встановлено мовні й концептуальні обмеження, що накладаються на формування цих образних засобів.

У **загальних висновках** підведені підсумки роботи, окреслено перспективи подальшого вивчення контрастивних тропів і фігур у віршованих творах.

У **додатках** містяться рисунки й таблиця, що ілюструють положення, викладені в роботі.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі 1 *“Види контрастивних тропів і фігур в американській поезії модернізму”* з метою класифікації контрастивних образних засобів подано критичний аналіз наукових поглядів на природу оксюморона як родового тропу. Так, в античній поезиці формується *девіативний підхід* до тлумачення тропів взагалі та оксюморона зокрема. Суть останнього вбачалась у відхиленні від норми, в аномальності та у створенні новизни (Арістотель, Діонісій, Квінтіліан). Формальна поетика характеризується *інструменталістським підходом*, оскільки тропи та фігури трактуються як прийоми створення новизни через стилістичний прийом висунення (Б.Ейхенбаум, Б.В.Томашевський, Г.Г.Шпет) та ефект очуднення (В.Б.Шкловський). У межах структурної поезики увага спрямована на механізми творчого мислення, що зумовлюють специфіку функціонування контрастивних стилістичних засобів у поетичному тексті (Ю.М.Лотман, Я.Мукаржовський, Ц.Тодоров, Р.Якобсон). У лінгвопоезиці вважається, що ефект новизни у

контрастивних образних засобах створюється через семантичну неузгодженість їхніх компонентів (Р.Лахманн, М.В.Нікітін, Н.В.Павлович). На основі теоретичних здобутків представників *когнітивної поетики* (R.Tsur, M.Freeman, P.Stockwell, О.П.Воробйова, Л.І.Белєхова) ми визначаємо контрастивні стилістичні засоби як **текстові конструкти**, що інкорпорують у собі вербальну та концептуальну іпостасі.

Вербальна іпостась є втіленням у словесній формі контрастивного тропачи фігури парадоксального поетичного мислення згідно з іконічним і символічним принципами. Терміни “іконічність” і “символьність”, введені Ч.Пірсом, вживаються у лінгвістиці для визначення ступеня вмотивованої взаємодії між позначеним і позначувальним у мові (W.Nöth) на відміну від постулату Ф.де Соссюра про довільність мовного знаку. Іконічним вважається мовний знак, який найбільшою мірою передає схожість з позначуваним об’єктом референції. Символьність розуміється як умовність зв’язку між мовною репрезентацією і значенням предмета (R.Dirven, M.Verspoor).

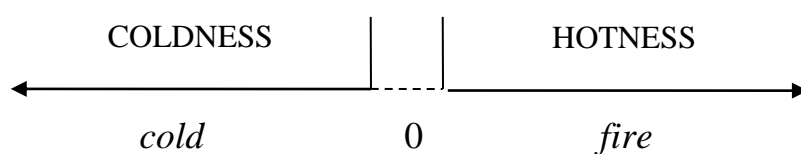
У структурній лінгвістиці поняття іконічності тлумачилося як ізоморфізм між формою мовних виразів і значенням, які вони передають, як паралелізм між синтаксисом і семантикою (Р.Якобсон). Пошук вмотивованого зв’язку між формою і змістом став однією з головних проблем семантичних досліджень, особливо в когнітивній теорії значення (Е.Tabakowska). Оскільки у світлі когнітивної лінгвістики значення мовного знаку трактується як переломлене крізь свідомість і досвід втілене розуміння (М.Johnson, R.Langacker), а також підкреслюється, що відображення світу здійснюється не безпосередньо, а через фільтр концептуального апарату людини (О.С.Кубрякова), проблема іконічності в мові набула багатоаспектності. Йдеться про засоби втілення схожості між формою мовленнєвих виразів і значенням зображуваних нею предметів чи об’єктів реального світу (О.Fischer, M.Nänny), про іконічні принципи текстової організації (Е.Tabakowska). Висловлюється думка про можливість іконічного відтворення емоцій у художньому тексті (О.П.Воробйова, М.Burke).

У контексті роботи поняття іконічності слугує визначенню особливостей семантико-синтаксичної структури контрастивних тропів і фігур, а також виявленню когнітивних обмежень на їх формування й інтерпретацію. Ми вважаємо, що іконічним контрастивним тропом є такий, в якому повною мірою реалізовано принцип семантичної та синтаксичної відстані між його складниками.

Аналіз семантико-когнітивної структури контрастивних образних засобів показав, що парадоксальна думка втілюється через зіткнення складників контрастивного тропачи фігури, в семантиці яких опрідметнено *протиставлення, протиріччя, протилежність, контраст, сумнів або альтернативу*. Те, як названі значення втілюються в контрастивних образних засобах, залежить від ступеня семантичної відстані між їх компонентами. В.Крофт і Д.Круз запропонували

скалярну методику для розмежування різних видів антонімічних пар прикметників. У реферованій дисертації ця методика модифікована й уточнена. Вона слугує для виміру ступеня семантичної відстані одного поняття від іншого у вигляді *біскалярної симетричної, несиметричної і паралельної* шкал. Виявлення ступеня протиставлення залежить від кореляції понять протилежності та симетрії.

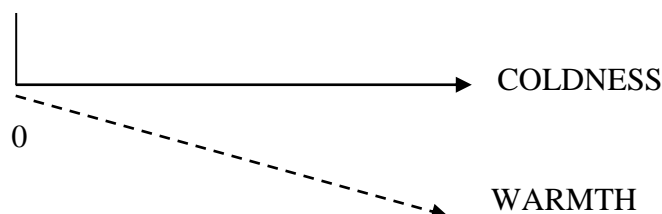
Семантичні складники контрастивного тропа або фігури, розміщені на шкалі симетрично, є *діаметрально протилежними*, оскільки містять вбудовану логічну двоїстість, чи бінарність (W.Croft, D.Cruse). У такому разі парадоксальна думка втілюється через зіткнення діаметрально протилежних понять. Такими є семантичні компоненти контрастивного тропа *cold fire* – *холодний вогонь*, *cold* та *fire* (див. рис. 1):

Рис.1. Схема біскалярної симетричної шкали розташування контрастивних понять, опредметнених у семантиці оксюморона “cold fire”

На шкалі позначена відправна точка протилежних понять, що входять до однієї категорії, – “температура”. Ще одною відмінною рисою діаметрально протилежних понять є те, що між ними можливе третє, середнє поняття. У наведеному прикладі таким поняттям може слугувати *warmth* – *теплота*.

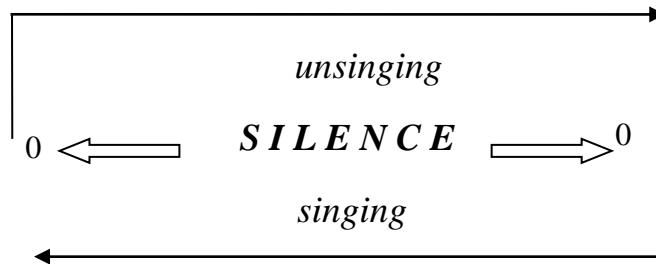
Поняття *cold* і *warm* медіально протилежні, оскільки контраст між ними вже не такий різкий, як у *холодному вогні*. Ось чому їх розташування на шкалі не є симетричним відносно точки відліку (див. рис. 2):

Рис.2. Схема біскалярної несиметричної шкали розташування медіально протилежних понять

Визначено, що різниця між суперечними та протилежними поняттями, вираженими в контрастивних тропях або фігурах, полягає у тому, що між ними неможливе третє, середнє поняття. Так, схема біскалярної паралельної шкали ілюструє образне вираження контрастивного тропу *singing silence is unsinging* (cumming) – *тиша, що співає є такою, що не співає* (див. рис. 3):

Рис. 3. Схема біскалярної паралельної шкали

Точкою відліку на наведеній шкалі слугує поняття *silence* – *тиша*. До семантики першого складника контрастивного тропу *singing* не входить жодна сема, що означає властивість, протилежну тій, яка належить елементам, включеним в обсяг другого поняття *unsinging*. Отже, середнього поняття між ними не існує. **Суперечні поняття** *той, що співає* – *той, що не співає*, які характеризують *тишу*, розташовані паралельно, однак вони зовсім незорієнтовані одне на одне.

У результаті інтерпретаційно-текстового аналізу виявлено, що *протилежні* значення, які містяться в контрастивних образних засобах, викликають **емоційну дезорієнтацію**. Під останньою розуміються особливі вияви емотивності, які

спричиняють ефект дифузії, розмитості, невизначеності смислу (R.Tsur). Осмислення таких тропів вимагає модифікації, а часом деформації сталих когнітивних процесів (R.Tsur). Така деформація активує **зсув ментальної настанови**. У нашій роботі ми запозичуємо це поняття у Р.Цура з деякими уточненнями. **Ментальну настанову** трактуємо як знання про закони буття предметів та явищ реального світу, набуті людством протягом його культурно-історичного існування. Зсув ментальної настанови вважаємо результатом змін у характері та змісті стереотипного знання або уявлення про певний фрагмент картини світу.

Аналіз морфолого-синтаксичної структури контрастивних образних засобів свідчить про актуалізацію **іконічного принципу** відстані. Так, максимальна близькість розташування складників поетичних оксюморонів *calm storm* (Jeffers), *passive aggression* (Williams) у синтаксичному ланцюжку викликає семантичне напруження між ними та веде до їхнього зіткнення. Це можливо тільки між діаметрально або медіально протилежними поняттями. Натомість, у морфологічній структурі поетичних оксюморонів *blow queen to seem, gesture without motion, griefs of joy* (cummings) представлені прийменники, що роз'єднують їх семантичні компоненти. Це веде до порушення принципу відстані, у результаті чого відбувається нівелювання, або пом'якшення протиріччя. В таких контрастивних стилістичних засобах втілено значення *сумніву* або *альтернативи*.

Символьний принцип полягає у зіткненні як конотативних, так і денотативних значень компонентів контрастивних стилістичних засобів, що розширює поле їхньої інтерпретації. Наприклад, складники контрастивного тропа *bird by snow* (cummings) є символами пор року: *bird* – *весни*, а *snow* – *зими*. Однак, *bird*, уособлюючи цілий клас птахів, може осмислюватись і як мудрість (сова), і як злагода чи кохання (голуб), і як вісник біди чи смутку (ворон) тощо. Можливість інтерпретації *снігу* не менш широка. З одного боку, перший сніг вселяє радість у душі людей. З іншого боку, *холодність снігу* символізує *охолодження почуттів*.

Концептуальна іпостась контрастивних стилістичних засобів зумовлена особливостями парадоксального поетичного мислення. Останнє розглядається нами як позамовний чинник створення контрастивних тропів і фігур. З метою встановлення причин різноманітності семантичної та синтаксичної структур контрастивних засобів у реферованій дисертації простежено їх еволюцію шляхом виявлення специфіки парадоксального поетичного мислення у різні епохи поетичної творчості. У роботі визначено, що еволюція контрастивних засобів пов'язана з загальними тенденціями поетичного мовлення (демократизацією віршованого мовлення, конвергенцією та дивергенцією образів у семантичному просторі поетичного тексту), способом художнього відображення дійсності (міметичним або дієгетичним), літературно-стильовими напрямками тієї чи іншої поетичної культури.

Від античності й до двадцятого століття включно художня картина світу характеризується антропоцентризмом (С.С.Аверінцев, П.О.Грінцер), тобто у центрі

відображення стоїть концептосфера ЛЮДИНА. Проте, в кожному культурно-історичну епоху доміантними виявляються ті чи інші її складники, або концепти. В **античності**, де важливими були категорії естетики та прекрасного, центральними стали концепти КРАСИ, ГАРМОНІЇ та МІРИ у відтворенні як зовнішності людини, так і природи. Домінуючим способом художнього освоєння дійсності був мімезис, тобто предмети та явища реального й уявного світів зображувались за схожістю до оригіналу (Арістотель, Геракліт, Платон). Античність, з її раціонально-логічним мисленням, вимагає чіткого розмежування полярних ознак описуваних предметів і явищ. Тому оксюморони античності складаються з діаметрально протилежних понять і вживаються для створення художніх образів людини, в яких зображується її зовнішність, підкреслюються гармонія та пропорції тіла.

Вже в епоху античності оксюморон розглядався як засіб для створення новизни, підґрунтям якого є парадоксальне поетичне мислення (Арістотель Деметрій, Квінтіліан, Феофраст). Крім того, в “Поетиці” Арістотеля сформульовані основні принципи формування тропів – епіфора і діафора (епіфора: ері – до, рhога – рух; діафора: ді – два – подвійний рух) (P.Wheelright). Згідно з цими принципами в контексті роботи контрастивні тропи поділяються на **епіфоричні** та **діафоричні**. Суть такого розподілу полягає в русі семантичної трансформації, що закладена в етимології слів епіфора та діафора. В епіфоричному контрастивному тропі *awfully beautiful* семантичний рух відбувається від залежного члена оксюморонного словосполучення *awfully* до головного – *beautiful*, унаслідок чого залежний член втрачає денотативне значення *awfully* і набуває нового – *very*. У діафоричних контрастивних стилістичних засобах рух здійснюється в обох напрямках. Прикладом слугує оксюморонне словосполучення *cold fire*, в якому номінативні одиниці *cold* і *fire* зберігають своє денотативне значення, але в результаті зіткнення діаметрально протилежних сем з’являється нове значення – *ненависть*.

Віддзеркаленням ірраціональної свідомості, суперечливості духовного потенціалу людини та духовного життя **середньовіччя** стали образи, побудовані на оксюморонах, антитезах, гротеску тощо. Як і в античності, семантичні складники контрастивних стилістичних засобів цієї епохи є діаметрально протилежними. Відображення людини в цю добу, особливо зі становленням Християнства, зосереджено на її діях і вчинках. Особливого смислу набуває обов’язок людини щодо слідування нормам, детермінованим законами церкви або відхилення від них. Середньовічна людина керується в житті встановленими догмами, вона довіряє таємничим церковним символам, знакам і містичним видінням. Звідси тенденція до орієнтації на символічний принцип ословлення парадоксального мислення. У середньовіччі вибудовується вісь культурного космосу з полюсами добра і зла (А.О.Пелипенко, І.Г.Яковенко). В ідеології цієї доби добро вважається єдиним з красою та правдою (С.С.Аверінцев, М.Л.Андреев). Саме тому провідними у

контрастивному осмисленні подій, явищ та об'єктів навколишнього світу стали концепти ДОБРА і ЗЛА, ПРАВДИ й КРИВДИ. З релігійних писань походять концепти ПРОФАННОГО та САКРАЛЬНОГО, ПЕКЛА та РАЮ, БОГА і ДИЯВОЛА.

У часи **Відродження** концептуальне поле парадоксальності складають концепти СВІТЛА й ТЕМРЯВИ, ОСОБИСТОГО та БЕЗОСОБИСТОГО, НЕГАТИВНИХ і ПОЗИТИВНИХ ЕМОЦІЙ і ПОЧУТТІВ. В англомовній традиції квінтесенція Відродження втілена у творах У.Шекспіра. Яскравим прикладом уживання контрастивних тропів слугують словесні образи з “Ромео і Джульєтти”, за допомогою яких автору вдається відтворити все розмаїття та бурхливість почуттів закоханих: *loving hate, mis-shapen chaos of well-seeming forms, feather of lead, still-waking sleep*. Головною тенденцією у формуванні контрастивних тропів у часи Відродження виявляється спрямованість на створення подвійного оксюморона, тобто такого, що міститься в реченні й ускладнюється через поєднання з метафорою або переплетінням двох оксюморонів (Р.Лахманн). У цю епоху відбувається перехід від раціонально-логічної свідомості античності, ірраціональної в період середньовіччя, до індивідуально-творчої (С.С.Аверінцев, М.Л.Андрєєв, Є.М.Мелетинський). Антропоцентризм залишається на своїх позиціях, але основними цінностями людини стають її універсалізована сутність, душа і внутрішній світ, тому в гру вступають уявні світи та речі, що не мають референтів у реальному світі (Е.Semino). Це тягне за собою зміну міметичного способу художнього відтворення життя на дієгетичний, спрямований на відображення реального й уявного світів, поєднання вимислу і правди (З.Я.Тураєва).

Відродження започаткувало період **Нового часу** в еволюції типів художньої свідомості та видів поетичного мислення, тому й спосіб художнього освоєння дійсності залишається дієгетичним. Ця тенденція віддзеркалилась у зрушеннях в семантико-синтаксичній структурі контрастивних тропів і фігур. Ідеалами Нового часу є прагнення до єдності у багатоманітності, до внутрішньої єдності, сполучення якісних протилежностей (Н.Б.Мечковська). Крім символічного принципу, залучається емблематичний, що поєднує графічну і словесну форму (Ю.М.Лотман, О.В.Міхайлов). Провідними концептами епохи є РОЗУМ і ПОЧУТТЯ, УМОВНІСТЬ і КОНКРЕТНІСТЬ, ПРОСТОТА й УСКЛАДНЕНІСТЬ.

Розквіт американської поезії припадає на епоху **романтизму**. В цей час превалує пристрасна жага оновлення, прагнення до ідеального, універсального й абсолютного, а також протест проти зла, що панує у світі. Характерними для цієї доби стають теми та мотиви єднання людини з природою, людини як мікрокосму, природи як естетичного та духовного начал (О.М.Зверев). У такий спосіб романтики намагались відтворити закони краси та гармонії, започатковані ще в античності. Отже, основними концептами цієї доби стали ВНУТРІШНІЙ СВІТ ЛЮДИНИ і ЗОВНІШНІЙ СВІТ, ЧУЖИЙ і СВІЙ, ГАРМОНІЯ і ХАОС, МРІЯ і РЕАЛЬНІСТЬ. Найулюбленішими прийомами американських поетів ХІХ століття були антитези й

іронія. Прикладом слугує віршований твір У.Уйтмена “On the beach at night alone...”, в якому представлено ідеї та ідеали романтичного періоду, втілені за допомогою численних антитез. Автор залишився насамоті з природою та всесвітом, намагаючись віднайти таємний ключ до них і до своєї душі. Наче цілий світ пропливає перед його очима: *small, large spheres; suns, moons; allinanimate forms, all Souls, all living bodies; all gaseous, watery, vegetable, mineral processes; all men and women, barbarisms, civilizations; all lives and deaths; all of past, present and future*. Усе разом великі й малі сфери, сонця і місяці, різноманітні форми, всі душі, живі тіла, гази, рідини, рослини та мінерали; усі жінки та чоловіки, варварства й цивілізації, усі життя та смерті, минуле, теперішнє і майбутнє, об’єднане нескінченною спільністю, що творить гармонію внутрішнього світу людини та зовнішньої дійсності з хаосу найтаємнішої глибини душі, сильних та яскравих почуттів і багатьох неупорядкованих у світі речей. Провідним способом художнього відображення дійсності стає дієгетичний (Г.Д.Гачев).

У **модернізмі** спостерігається співіснування міметичного і дієгетичного способів освоєння дійсності, оскільки він охоплює багато різних течій і шкіл зі своїми переконаннями, ідеями й ідеалами. Епоха модернізму постає з конфлікту, заперечення, деструкції старого і переходить до створення достеменно нового (Д.Затонський). Зазначена різноманітність напрямів доби модерну відображає обличчя розколотого світу (О.І.Толмачев), фрагментарність якого упорядковується в концептуальному полі парадоксальності модернізму без обмежень: **НОВЕ та СТАРЕ ЗНАННЯ, ІСНУЮЧИЙ і ВІРТУАЛЬНИЙ СВІТИ, ВЛАДА й БЕЗВЛАДДЯ, АКТИВНІСТЬ та ПАСИВНІСТЬ, ПРИРОДА й АРТЕФАКТИ**.

Виявлення мовних і позамовних чинників створення контрастивних образних засобів у реферованій дисертації уможливило здійснення їх класифікації в американській поезії модернізму на основі семантичного та морфолого-синтаксичного критеріїв.

В **поезії модернізму** контрастивні тропи й фігури стали якісно новими. Так, семантична трансформація в епіфоричних контрастивних стилістичних засобах відбувається вже й у зворотньому напрямі, не від залежного до головного члена контрастивного тропа чи фігури, а навпаки. Наприклад, у контрастивному тропі *journey to nowhere – подорож внікуди* (Eliot) рух здійснюється від головного члена словосполучення *journey* до залежного – *nowhere*, що приводить до десемантизації головного члена, тобто номінативна одиниця *journey* втрачає сему руху, що є провідною для подорожі, оскільки вона не може бути статичною.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що особливістю контрастивних образних засобів в епоху модернізму є тенденція до зіткнення в межах контрастивного тропа чи фігури не тільки іменників та прикметників, а й часток, прислівників, прийменників. Це здійснюється завдяки здатності номінативних

одиниць до функціональної переорієнтації (А.Е.Левицький). Наприклад, у віршованому рядку Е.Камінгса *yes is a pleasant country / if's wintry* прислівник *yes* та сполучник *if* зазнають конверсії і виступають у функції підметів зі значеннями відповідно *впевненість* та *вірогідність*.

Морфолого-синтаксичний критерій враховує морфологічну структуру контрастивних тропів і фігур, а також їх синтаксичні відношення у поетичному тексті. У реферованій дисертації на основі цих критеріїв розрізняються три структурних типи діафоричних контрастивних засобів в американській поезії модернізму: **прості, складні й ускладнені**.

Точкою відліку в розмежуванні структурних типів контрастивних образних засобів обрано *простий*. На синтаксичному рівні такий контрастивний троп або фігура виражений словосполученням, наприклад, *sweet mournfulness* (cummings); *cold passion* (Brooks); *dumbly calling, deaf listening* (Moore).

Складний структурний тип контрастивного образного засобу відрізняється від простого тим, що словосполучення, яким він виражений, зазнає розширення завдяки додаванню до нього інших елементів того ж синтаксичного статусу (Г.Г.Почепцов). Наприклад, поетичні оксюморони *false fair friends* і *cruel fair or blessed evil* (cummings) зазнають розширення через додавання прикметників до головних членів словосполучень *friends* та *evil*. Складними вважаємо також контрастивні тропи або фігури, виражені реченням. Наприклад: *empty house is full* (cummings); *curse is the reverse side of love* (Millay).

Ускладненим структурним типом контрастивного стилістичного засобу визнається такий, в якому розширення здійснюється на основі синтаксичного процесу специфікації (Г.Г.Почепцов). Складники такого контрастивного тропа роз'єднуються сполучником або прийменником, як, наприклад, **Prn+Prep+Prn:** *theys of we* (e.cummings) **N+Prep+N:** *a kiss without lips, a shape without form* (Eliot), *triumph of stunning fiasco* (Nash); **N+Prep+V:** *blow queen to seem, blow life to isn't* (cummings); **N+Prep+A:** *end of the endless* (Eliot). Синтаксичні елементи, що додаються, сприяють смислового розвитку або уточненню інших елементів.

Класифікація іронії здійснюється нами окремо, оскільки особливості її семантико-когнітивної, а також морфолого-синтаксичної структур відрізняються від специфіки зазначених структур інших контрастивних стилістичних засобів. Так, іронія підсилює протиріччя через яскраво виражене домінуюче поняття, а в оксюмороні протиріччя актуалізується як зняте, його компоненти є принципово рівнозначними (Е.Г.Шестакова) і діалектично поєднаними (В.А.Кухаренко).

В американській поезії епохи модернізму *іронія* має широкий спектр текстового втілення. Виходячи з двовимірної структури тексту, поділяємо її на явну та приховану. Явна реалізується на рівні слова чи словосполучення. Наприклад, у вірші Т.Еліота "The Love Song of J.Alfred Prufrock" вже сама назва слугує взірцем явної іронії (Т.Н.Денисова). Слова *пісня кохання* налаштовують читача лірично,

натомість власне ім'я знімає цей настрій своєю офіційністю. *Prufrock* є навмисно зниженим прізвиськом, а додавання пафосного імені Alfred (алюзія на поета-романтика лорда Альфреда Теннісона) створює іронію.

Отже, мовне втілення парадоксального поетичного мислення в контрастивних образних засобах залежить від його специфіки в той чи інший період культурно-історичного розвитку людства.

Розділ 2. “Лінгвокогнітивні механізми формування контрастивних тропів і фігур в американській поезії модернізму”. У реферованій роботі ми виходимо з положення когнітивної лінгвістики про те, що підґрунтям кожного поетичного тропа та фігури є певна концептуальна схема (M.Johnson, G.Lakoff). Так, домінантним у формуванні контрастивних стилістичних засобів є концептуальний оксюморон, в термінології Р.Гіббса. У контексті роботи він тлумачиться як спосіб осмислення предметів, подій або явищ реального й уявного світів через протиставлення їхніх аксіологічно навантажених ознак.

У роботі вважається, що осмислення в концептуальному оксюмороні відбувається в межах однієї концептосфери на основі протиставлення діаметрально протилежних складників концептуальних доменів. Вони пов'язані *контрастивними* відношеннями, що в моделі концептуального оксюморона символізує позначка *vs.* Під *доменом* розуміється цілісна область концептуалізації, контекст на основі якого встановлюється вербалізований концепт (С.А.Жаботинська). Мережі концептуальних доменів, об'єднані контекстом, структурують *концептосферу*. Так, підґрунтям словесного поетичного образу *blinding light* (Moore) – *світло, що засліплює*, є концептуальний оксюморон, структурований концептосферою ЛЮДИНА, що включає домен ЗІР і діаметрально протилежні концепти СВІТЛО vs. ТЕМРЯВА.

У нашому дослідженні концептуальний аналіз контрастивних образних засобів у віршованих творах модернізму складається з двох етапів. Першим є виявлення складників концептуального поля парадоксальності епохи модерну. Другим етапом концептуального аналізу є розкриття лінгвокогнітивних механізмів, задіяних у формуванні контрастивних тропів і фігур.

Складниками зазначеного поля є концептосфери ЛЮДИНА – домени ЕМОЦІЇ, ПОЧУТТЯ, МОДУС ІСНУВАННЯ, СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС і ОБРАЗ ЖИТТЯ; ПРОСТІР – КІЛЬКІСТЬ, ВІДСТАНЬ, ЯКІСТЬ; ПРИРОДА – ЗВУК, ЯКІСТЬ; ЧАС; РЕЛІГІЯ – МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ, БОЖЕСТВО; АРТЕФАКТИ – ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ тощо.

Пояснення лінгвокогнітивних механізмів створення контрастивних тропів і фігур здійснюється шляхом аналізу їхньої концептуальної структури. Остання визначається в роботі як низка концептуальних схем (метафоричних, метонімічних й оксюморонних), серед яких концептуальний оксюморон є домінуючим. Слід

відзначити, що у віршованих творах епохи модернізму концептуальний оксюморон є підґрунтям і поетичної метафори, і метонімії, і порівняння.

Контрастивне мапування розглядається нами як основна лінгвокогнітивна операція формування контрастивних тропів і фігур, що поділяється на *атрибутивне*, *ситуативне* та *наративне*, які, у свою чергу, супроводжуються лінгвокогнітивними процедурами зіткнення, перехрещення і накладання. Зазначені операції накладають різні види обмежень на специфіку словесної структури контрастивних тропів і фігур. Такі обмеження вважаються нами *структурно-синтаксичними*, оскільки впливають на обсяг синтаксичної структури контрастивних стилістичних засобів.

Атрибутивне контрастивне мапування в реферованому дослідженні тлумачиться як лінгвокогнітивна операція приписування протилежних ознак, якостей або властивостей описуваному предмету, об'єкту чи явищу. Наприклад, оксюморон *dead life – мертве життя* (Moore) структурується концептосферою ЛЮДИНА, доменом МОДУС ІСНУВАННЯ і діаметрально протилежними концептами СМЕРТЬ vs. ЖИТТЯ. У результаті зіткнення цих концептів породжується нове значення: *життя без діяльності є мертвим, або пасивним*. Атрибутивне контрастивне мапування полягає в наведеному прикладі в приписуванні *життю* непритаманної йому ознаки *смерті*. Накладаючи обмеження на синтаксичну структуру контрастивних образних засобів, ця лінгвокогнітивна операція веде до створення контрастивних тропів і фігур простого та складного структурного типу, виражених оксюморонами, а саме, такими, що складаються з атрибутивних словосполучень.

Ситуативне контрастивне мапування розглядаємо як лінгвокогнітивну операцію проектування однієї художньої ситуації, емоційного стану та дії на протилежну. Аналіз віршованих творів модернізму показав, що на цій лінгвокогнітивній операції ґрунтується формування оксюморонів й антитез, які характеризуються більшим обсягом на синтаксичному рівні – від речення до поетичної строфи. Прикладом слугує рядок з вірша Е.Камінгса *blow king to beggar* (cummings) – *зроби з короля жебрака*, в якому концептуальний оксюморон структурується концептосферою ЛЮДИНА і доменом СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ та концептами ВЛАДА vs. БЕЗВЛАДДЯ. Сміслом оксюморонного висловлення стає те, що, за умови здійснення дії перетворення короля на жебрака, король відчує, що означає опинитися без влади та грошей у соціальному стані жебрака.

Наративне контрастивне мапування є лінгвокогнітивною операцією, що полягає у проектуванні знань про відомі сюжети, теми, мотиви чи ідеї з будь-яких творів художньої літератури або відомих історичних подій на новий віршований твір, що містить протилежні мотиви або ідеї, шляхом їх переосмислення й інакомовного втілення в словесних поетичних образах (Л.І.Белехова). Як свідчить аналіз фактичного матеріалу, наративне контрастивне мапування знімає обмеження

щодо обсягу синтаксичної структури контрастивних тропів і фігур та сприяє розгортанню гротеску й прихованої іронії у цілому віршованому творі.

Особливість іронії як контрастивного образного засобу полягає у техніці її створення в поетичному тексті, якою є *монтаж*, що актуалізується у навмисному опущенні деяких компонентів усталеної антитези або оксюморона. Наприклад, *Eternity's a five year plan* (cummings). З біографічних даних автора відомо, що він був у Радянському Союзі і добре знав систему цієї країни. У наведеному прикладі іронія актуалізується в оксюмороні, в якому *вічність* осмислюється як *п'ятирічка*. Іронія формується завдяки навмисному опущенню цілого пласту інформації щодо п'ятирічок і перехрещенню денотативних значень слів *вічність* і *п'ятирічка*.

Іншою специфікою мовного втілення прихованої іронії є накладання несумісних текстових концептів, які в оксюморонах й антитезах виражаються на рівні синтаксичних конструкцій, а в іронії – цілого поетичного тексту. Процес розгортання текстових концептів визначаємо, слідом за О.М.Кагановською, як такий, що здійснюється шляхом зведення у схеми виділених з тексту слів і словосполучень з концептуальним навантаженням. Так, у віршованому творі Е.Камінгса іронія втілюється через розгортання текстових концептів ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ: *progress is a comfortable disease; electrons, razorblade, lenses extend, a world of made, busy monster, hell of a good universe* та ПРИРОДИ: *trees, poor stars and stones, wherewhen, a world of born*.

Технікою формування гротеску в поетичних текстах епохи модернізму вважаємо *колаж образів*, під яким розуміємо суположення різних образів у межах одного поетичного тексту. Як свідчить аналіз поетичних творів модернізму, це образи тварини, людини та рослини. Так, у віршованому творі С. Плат “*Mirror*” (“Дзеркало”) зіткнення несумісних образів озера, жінки похилого віку, молодої дівчини та жахливої риби сприяє створенню гротеску через зіштовхування прекрасного й огидного, жахливого й смішного.

*Now I am a lake. A woman bends over me,
She rewards me with tears and an agitation of hands.
I am important to her. She comes and goes.
Each morning it is her face that replaces the darkness.
In me she has drowned a young girl, and in me an old woman
Rises toward her day after day, like a terrible fish.*

Отже, специфіка концептуальної структури іронії та гротеску зумовлена особливостями парадоксального мислення в різні епохи поетичної творчості. Словесне оформлення цих контрастивних образних засобів в американській поезії модерну виражене конвергенцією різних стилістичних засобів, а саме поетичних антитез і оксюморонів.

ВИСНОВКИ

Контрастивні тропи й фігури є проявами парадоксального поетичного мислення в словесній тканині поетичного тексту. Контрастивні образні засоби тлумачаться як текстові конструкти, що інтегрують у собі концептуальну та вербальну іпостасі.

Різноманітність семантичної та синтаксичної структур контрастивних стилістичних засобів зумовлюється взаємодією мовних і позамовних чинників. До мовних чинників відносяться іконічність і символність як принципи мовного втілення парадоксального мислення в контрастивних стилістичних засобах. З'ясування цих принципів уможливило визначення семантико-синтаксичної структури контрастивних тропів і фігур в американській поезії модернізму, а також установлення обмежень на їх створення. Символьний принцип реалізується через зіткнення конотативних і денотативних значень складових контрастивних стилістичних прийомів і розширює поле їхньої інтерпретації. Порухення принципу відстані в актуалізації іконічності приводить до нівелювання протиріччя.

Позамовними чинниками створення контрастивних тропів і фігур є типи художньої свідомості, види поетичного мислення, способи відображення художньої картини світу тощо. Простеження еволюції контрастивних образних засобів шляхом виявлення специфіки парадоксального поетичного мислення в різні культурно-історичні періоди сприяло окресленню концептуального поля парадоксальності модернізму.

В поезії модернізму за семантичним критерієм контрастивні тропи й фігури поділяються на епіфоричні та діафоричні. В іронії розрізняють явну і приховану. Семантична та синтаксична структури контрастивних образних засобів в американських віршованих творах модерну стали якісно новими. Так, семантична трансформація в епіфоричних тропях і фігурах відбувається від головного до залежного члена контрастивного стилістичного засобу. Крім того, виявлено тенденцію до зіткнення в межах контрастивного тропу чи фігури часток, прислівників і прийменників. Домінантним стає контрастивний образний засіб, ускладнення якого через введення в його синтаксичну структуру прийменників веде до пом'якшення протиріччя.

Контрастивні тропи й фігури є результатом лінгвокогнітивної операції контрастивного мапування, різновидами якого є атрибутивне, ситуативне та наративне. Атрибутивне контрастивне мапування супроводжується лінгвокогнітивною процедурою зіткнення і веде до формування контрастивних тропів і фігур простого та складного структурних типів, виражених словосполученнями.

Контрастивні тропи й фігури, які ґрунтуються на лінгвокогнітивній операції ситуативного контрастивного мапування та процедурі перехрещення, характеризуються більшим синтаксичним обсягом (від речення до поетичної строфи). Наративне контрастивне мапування знімає обмеження щодо обсягу

синтаксичної структури контрастивного тропа або фігури і є підґрунтям створення іронії та гротеску. Технікою формування іронії є монтаж і накладання несумісних текстових концептів в межах одного поетичного тексту. Гротеск утворюється через техніку колажу, тобто зіткнення образів тварини, рослини і людини в одному віршованому творі.

У подальшому доцільним вважаємо дослідження функціонування контрастивних тропів і фігур як у поезії, так і в прозі. Перспективним також видається аналіз уживання контрастивних тропів різними поетами з метою встановлення особливостей їхнього когнітивного стилю та зіставний аналіз концептуальних полів парадоксальності американської й української поезій, що висвітлює специфіку ментальності нації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Оксюморон, іронія, гротеск: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії модернізму) // Південний архів: Зб. наук. праць. Філологічні науки. – Вип. XXV. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2004. – С. 63-67.

2. Прояви іконічності в американській поезії модернізму // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. – Вип. 13. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 171-176.

3. Контрастивні тропи й фігури в поезії Е.Е.Камінгса: лінгвокогнітивний погляд // Сучасний погляд на літературу: Зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова. – Вип. 7. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. – С. 150-161.

АНОТАЦІЯ

Маріна О.С. Контрастивні тропи й фігури в американській поезії модернізму: лінгвокогнітивний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2004.

Дисертація присвячена вивченню лінгвокогнітивних особливостей оксюморона, антитези, іронії та гротеску в американській поезії епохи модернізму. Це здійснюється шляхом виявлення змін, які відбуваються у семантико-когнітивній структурі цих стилістичних засобів у результаті еволюції парадоксального поетичного мислення від античності до сучасності.

Доведено, що вербалізація парадоксального поетичного мислення в контрастивних стилістичних засобах актуалізується на основі принципів іконічності та символічності, які слугують визначенню типів обмежень на їх формування й інтерпретацію.

Розкриття механізмів формування контрастивних образних засобів дозволило

виявити, що атрибутивне та ситуативне контрастивне мапування накладає обмеження на формування оксюморона й антитези, впливаючи на обсяг їх синтаксичної структури, а наративне контрастивне мапування знімає обмеження щодо обсягу цих стилістичних засобів і забезпечує розгортання іронії та гротеску в поетичному тексті.

Ключові слова: контрастивні тропи й фігури, концептуальний оксюморон, парадоксальне мислення, контрастивне мапування, зіткнення/перехрещення/накладання, іконічність, символність, обмеження.

АННОТАЦІЯ

Марина Е.С. Контрастивные тропы и фигуры в американской поэзии модернизма: лингвокогнитивный аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет, Киев, 2004.

Диссертация посвящена изучению лингвокогнитивных особенностей оксюморона, антитезы, иронии и гротеска в американской поэзии эпохи модернизма. Это осуществляется путем выявления изменений, происходящих в семантико-когнитивной структуре этих стилистических средств в результате эволюции парадоксального поэтического мышления от античности до современности.

Контрастивные тропы и фигуры истолковываются как воплощение парадоксального поэтического мышления в словесной ткани поэтического текста. Контрастивные образные средства рассматриваются как текстовые конструкты, инкорпорирующие в себе концептуальную и вербальную ипостаси.

Специфика концептуальной структуры контрастивного тропа или фигуры обусловлена особенностями парадоксального поэтического мышления в разные эпохи поэтического творчества.

Доказано, что вербализация парадоксального мышления в контрастивных стилистических средствах осуществляется на основе принципов иконичности и символности. Принцип иконичности проявляется в соблюдении синтаксического и семантического расстояния между компонентами контрастивного тропа. Принцип символности реализуется путем столкновения коннотативных и денотативных значений составляющих контрастивного стилистического приема и к тому же он расширяет поле его интерпретации.

Применение концептуального и семантического анализа контрастивных тропов и фигур с учетом целого комплекса критериев позволило разработать их классификацию в американской поэзии модернизма. На основе семантического критерия контрастивные тропы и фигуры классифицируются на эпифорические и диафорические. В иронии различают явную и скрытую. Семантическая и

синтаксическая структуры контрастивных образных средств в американских стихотворных произведениях модерна стали качественно новыми. Так, семантическая трансформация в эпифорических тропах и фигурах происходит от их главного к зависимому члену. Кроме того, выявлена тенденция к столкновению в пределах контрастивного тропа или фигуры частиц, наречий и предлогов. Доминантным становится контрастивное образное средство, усложнение которого путем введения в его синтаксическую структуру предлогов ведет к смягчению противоречия. С помощью морфолого-синтаксического критерия контрастивных стилистические средства подразделяются на простые, сложные и усложненные.

В исследовании определено, что основной лингвокогнитивной операцией создания контрастивных тропов и фигур является контрастивное картирование, включающее атрибутивное, ситуативное и нарративное. В свою очередь, эти операции сопровождаются лингвокогнитивными процедурами столкновения, пересечения и наложения. Атрибутивное и ситуативное контрастивное картирование накладывают ограничения на формирование оксюморона и антитезы, влияя на объем их синтаксической структуры, а нарративное контрастивное картирование снимает ограничения на объем этих стилистических средств и обеспечивает разворачивание иронии и гротеска в поэтическом тексте.

Применение методологического аппарата когнитивной лингвистики и теоретических основ когнитивной поэтики позволило установить разницу между лингвокогнитивными механизмами формирования оксюморона, иронии и гротеска. Формирование гротеска основывается на технике коллажа образов, а иронии – на технике монтажа образов и столкновении несовместимых текстовых концептов.

Ключевые слова: контрастивные тропы и фигуры, концептуальный оксюморон, парадоксальное мышление, контрастивное картирование, столкновение/пересечение/наложение, иконичность, символичность, ограничения.

RESUME

Marina O.S. Contrastive Tropes and Figures in American Poetry of Modernism: Linguistic and Cognitive Perspective. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in philology in speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2004.

The dissertation focuses on linguistic and cognitive peculiarities of oxymoron, antithesis, irony and grotesque in American poetry of Modernism, highlighted via tracing changes in semantic and cognitive structure of the analyzed stylistic devices, as a result of the evolution of paradoxical poetic thinking from the ancient to modern times.

It is proved that verbalization of paradoxical poetic thinking in contrastive stylistic devices is based upon the principles of iconicity and symbolicity which serve to distinguish the types of constraints on their formation and interpretation.

Revealing the mechanisms of contrastive tropes and figures formation made it

possible to find out that attributive and situational contrastive mappings constrain the creation of oxymoron and antithesis, influencing the scope of their syntactic structure, while narrative contrastive mapping removes constraints as to the scope of the stylistic devices under study and ensures unfolding irony and grotesque in a poetic text.

Key words: contrastive tropes and figures, conceptual oxymoron, paradoxical thinking, contrastive mapping, clash/overlapping/overlaying, iconicity, symbolicity, constraints.

